

ROZMAWIAJMY O UCHODŹCACH
MOC KULTUR W SZKOLE

JAK ROZMAWIAĆ, O WIELOKULTUROWOŚCI W SZKOLE?

Pakiet ekspercki dla kadry pedagogicznej

#DZIECKO Z DOŚWIADCZENIEM MIGRACYJNYM W SZKOLE

#WIELOKULTUROWOŚĆ

#MOC KULTUR W SZKOLE

Materiały metodyczne dla:

- ➔ dyrektorek i dyrektorów szkolnych
- ➔ nauczycielek i nauczycieli przedmiotowych
- ➔ wychowawczyń i wychowawców klas
- ➔ pedagożek i pedagogów szkolnych
- ➔ bibliotekarek i bibliotekarzy szkolnych

JAK ROZMAWIAĆ, O WIELOKULTUROWOŚCI W SZKOLE?

*DZIECKO Z DOŚWIADCZENIEM MIGRACYJNYM W SZKOLE *WIELOKULTUROWOŚĆ *MOC KULTUR W SZKOLE

W polskich szkołach zwiększa się liczba dzieci cudzoziemskich oraz polskich dzieci, które wróciły z emigracji. W związku z tym nasila się potrzeba wspierania całej społeczności szkolnej w odnalezieniu się w tej sytuacji. Nie tylko dzieci cudzoziemskie, ale też kadra pedagogiczna, rodzice oraz dzieci polskiego pochodzenia muszą nauczyć się funkcjonować w różnorodnym kulturowo środowisku. Rola dyrektora/dyrektorki w tym procesie jest zatem nie do przecenienia, szczególnie w szkole wielokulturowej.

Dyrektor/dyrektorka planuje pracę szkoły, dba o współpracę kadry pedagogicznej i tworzy odpowiednią atmosferę, która wspiera integrację i umożliwia edukację wszystkim uczniom i uczennicom – bez względu na pochodzenie, narodowość i stopień znajomości języka polskiego. Jednocześnie dyrektor/dyrektorka powinien być przygotowany

do stawiania czoła sytuacjom trudnym, konfliktowym czy wynikającym z obowiązujących przepisów. Powinien pamiętać, że kadra szkoły i społeczność szkolna może prezentować różne postawy wobec kwestii wielokulturowości, mieć różne potrzeby i wykazywać się różnym poziomem kompetencji międzykulturowych.

Rzeczywista, trwała zmiana na rzecz współpracy szkolnej społeczności możliwa jest tylko wtedy, gdy towarzyszy jej zrozumienie i aktywne wsparcie dyrektora/dyrektorki. W niniejszym Pakiecie materiałów metodycznych proponujemy proste rozwiązania, które można wprowadzić w szkole, żeby wzmocnić współpracę grona pedagogicznego oraz pracowników i pracowniczki szkoły, a także kierunki dalszego rozwoju w tym zakresie.

KLUCZOWE ZADANIA DYREKTOREK I DYREKTORÓW JAKO LIDERÓW ZMIANY

1. Wprowadź temat wielokulturowości i wspieraj rozwój kadry szkoły

- ➔ Zainicjuj z nauczycielkami i nauczycielami rozmowę na temat różnorodności kulturowej w szkole. Możesz wyjść od ich potrzeb i nowych wyzwań, które widzą w swojej pracy, ale także od sytuacji uczniów i uczennic z doświadczeniem migracyjnym. Punktem odniesienia w rozmowie z kadrą może być także przygotowana przez Fundację na Rzecz Różnorodności Społecznej **Checklista dla szkół wielokulturowych** (<http://bit.ly/ChecklistaDlaSzkół>), która pozwoli przeprowadzić minidiagnozę środowiska szkolnego (ocenić braki, ale też potencjał szkoły).

- ➔ Zachęcaj kadrę do uczestnictwa w szkoleniach rozwijających wrażliwość międzykulturową, umiejętność pracy z dziećmi z doświadczeniem migracyjnym, umiejętności dotyczące edukacji globalnej i antydyskryminacyjnej oraz psychologii międzykulturowej. Oprócz szkoleń przydatne są też regularne spotkania służące wymianie doświadczeń.
- ➔ Stwórz repozytorium materiałów (półka w pokoju nauczycielskim, zasób dostępny online) umożliwiających samodzielny rozwój i wykorzystywanie narzędzi edukacyjnych.

Polecamy:

- ➔ skrót najważniejszych informacji o prawnych aspektach kształcenia cudzoziemców: <http://bit.ly/KształcenieCudzoziemcówMEN>
- ➔ materiały edukacyjne dla szkolnej kadry pedagogicznej z serii „Rozmawiamy o uchodźcach. Moc kultur w szkole”, Centrum Edukacji Obywatelskiej (CEO), 2018 migracje.ceo.org.pl
- ➔ szkolenia dla nauczycieli i nauczycielek dotyczące edukacji międzykulturowej, edukacji globalnej i antydyskryminacyjnej organizowane między innymi przez Centrum Edukacji Obywatelskiej www.ceo.org.pl, Fundację na rzecz Różnorodności Społecznej www.ffrs.org.pl i Towarzystwo Edukacji Antydyskryminacyjnej www.tea.org.pl.

2. Powołaj zespół roboczy ds. wielokulturowej szkoły i wspieraj współpracę nauczycieli i nauczycielek

Aby wprowadzić zmianę w szkole, warto powołać zespół, w skład którego wejdą, np. chętni nauczyciele i nauczycielki oraz pedagog szkoły lub bibliotekarka. Dzięki zaangażowaniu osób z różnym doświadczeniem zapewnimy spojrzenie na ten temat z różnych perspektyw. Należy pamiętać, że rolą takiego zespołu jest stworzenie planu działania, szukanie rozwiązań oraz sprawdzanie ich skuteczności, a nie samodzielne zajmowanie się wszystkimi wyzwaniami związanymi z różnorodnością kulturową.

PRZYKŁADOWE ZADANIA ZESPOŁU ROBOCZEGO:

- ➔ wypracowanie narzędzi wsparcia, np. zasad przyjęcia ucznia i uczennicy z doświadczeniem migracyjnym, procedury przeciwdziałania dyskryminacji, programu bloku międzyprzedmiotowego dotyczącego edukacji globalnej i międzykulturowej
- ➔ dzielenie się wiedzą i wspieranie umiejętności kadry pedagogicznej w dziedzinie edukacji międzykulturowej, kształtowania postaw otwartości: doradztwo i organizacja wewnętrznych warsztatów
- ➔ funkcja „punktów kontaktowych” dla rodziców i uczniów (np. jedna osoba odpowiedzialna za kontakt z rodzicami cudzoziemskimi, druga za wsparcie uczniów-mentorów wspierających uczniów cudzoziemskich).

Polecamy:

- ➔ publikacje dotyczące wielokulturowości, problematyki migracji i integracji, różnorodności społecznej, przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu i dyskryminacji w szkole, Fundacja na Rzecz Różnorodności Społecznej (FRS), Warszawa, www.ffrs.org.pl/biblioteka

KTO POWINIEN ZNALEŹĆ SIĘ W ZESPOLE DS. WIELOKULTUROWEJ SZKOŁY?

- ➔ pedagog/psycholog, wybrani wychowawcy klas, nauczyciele przedmiotowi, nauczyciele języka polskiego jako obcego, asystenci międzykulturowi, bibliotekarz, opiekun samorządu szkolnego, rodzice. Ważne są różnorodne kompetencje i role tych osób w szkole, ich indywidualne motywacje i wrażliwość międzykulturowa, a jeśli to możliwe także doświadczenie migracji.

Polecamy:

- ➔ publikację „Szkoła wielokulturowa – organizacja pracy i metody nauczania” pod redakcją Anny Grudzińskiej i Katarzyny Kubin, FRS, Warszawa 2010: <http://bit.ly/SzkołaWielokulturowa>
- ➔ publikację „Innowacyjne rozwiązania w pracy z dziećmi cudzoziemskimi w systemie edukacji” pod redakcją Natalii Kłorek i Katarzyny Kubin, FRS, 2012: <http://bit.ly/InnowacyjneRozwiazania>

3. Wprowadź temat różnorodności kulturowej na godziny wychowawcze i zajęcia przedmiotowe

Aby w szkole panował klimat sprzyjający integracji, wszyscy uczniowie powinni być zaangażowani we wzajemne poznawanie kultur różnych krajów oraz mieć możliwość rozwijania kompetencji międzykulturowej. Zachęcaj nauczycieli i nauczycielki do prowadzenia zajęć na ten temat na godzinach wychowawczych i lekcjach przedmiotowych.

Polecamy:

Scenariusze lekcji wychowawczych z zakresu edukacji globalnej i międzykulturowej:

- ➔ program CEO „Szkoła Tolerancji” – baza materiałów oraz kontakt z ekspertkami i ekspertami zajmującymi się edukacją antydyskryminacyjną, równościową i międzykulturową www.szkoлатolerancji.ceo.org.pl
- ➔ program CEO „Edukacja globalna z klasą”: www.globalna.ceo.org.pl/publikacje/edukacja-globalna-z-klasa

Scenariusze lekcji przedmiotowych w odniesieniu do podstawy programowej i materiały metodyczne z edukacji globalnej i międzykulturowej:

- ➔ program CEO „W świat z klasą”, www.globalna.ceo.org.pl
- ➔ program CEO „Rozmawiamy o uchodźcach”, www.migracje.ceo.org.pl

4. Wspieraj dzieci z doświadczeniem migracyjnym, by mogły się uczyć i rozwijać

- ➔ **Ustal jasne zasady przyjmowania uczniów i uczennic cudzoziemskich** do odpowiedniej klasy; zadbaj o to, by powstał wzorcowy dokument diagnozy ucznia, który pomaga wspierać jego rozwój.
- ➔ **Wyrównanie różnic programowych.** Po przeprowadzeniu diagnozy umiejętności ucznia konieczne jest stworzenie wspólnie z rodzicami i nauczycielami planu uzupełnienia różnic edukacyjnych. Ważna jest elastyczność i jasne określenie priorytetów.
- ➔ **Wsparcie asystentów międzykulturowych** (szkoła może zatrudnić tzw. pomoc nauczyciela: osobę posługującą się językiem kraju pochodzenia ucznia – na podstawie art. 165 Ustawy o systemie oświaty). Funkcja ta może obejmować tłumaczenie na lekcji, wsparcie w rozwiązywaniu konfliktów, pośrednictwo w komunikacji z rodzicami, motywowanie do nauki, dbanie o przepływ informacji między różnymi osobami w szkole.
- ➔ **Lekcje języka polskiego.** Dzieci, które nie znają polskiego, nie mogą uczestniczyć w procesie edukacji ani w integracji z kolegami i koleżankami, dlatego nauka języka powinna być priorytetem. Można zaangażować wolontariuszy: studentów glottodydaktyki czy bibliotekarzy.
- ➔ **Motywowanie, docenianie, rozwijanie zainteresowań dzieci cudzoziemskich.** Kluczowe jest zbudowanie poczucia wewnętrznej mocy: dostrzeżenie umiejętności i talentów oraz danie możliwości ich rozwijania, a także docenianie nawet drobnych postępów w nauce. Doceniaj samodzielnie i zachęcaj do tego innych!

Polecamy:

- ➔ przewodnik dobrych praktyk „Praca z uczniem cudzoziemskim dla dyrektorów, nauczycieli, pedagogów i psychologów”, pod redakcją Małgorzaty Zasuńskiej, Warszawa 2011: <http://bit.ly/PracaUczenCudzoziemski>
- ➔ publikację „Inny w polskiej szkole – poradnik dla nauczycieli pracujących z uczniami cudzoziemskimi” pod redakcją Ewy Pawlic-Rafałowskiej, Warszawa 2010: <http://bit.ly/InnyWszkole>
- ➔ poszukiwanie wolontariuszy do prowadzenia w szkole zajęć z języka polskiego jako obcego rozpocząć wśród lokalnych studentów glottodydaktyki czy bibliotekarzy przez Internet lub za pośrednictwem organizacji pozarządowych i instytucji, które działają w obszarze edukacji międzykulturowej.

5. Przyjrzyj się krytycznie życiu szkoły pod kątem włączenia dzieci z doświadczeniem migracyjnym

Szkolne normy są silnie etnocentryczne – opierają się na wartościach grupy większościowej, czyli zazwyczaj etnicznych Polaków katolików. Warto tak zorganizować pracę szkoły, by zwyczaje, zasady i programy nauczania były włączające dla wszystkich uczniów i uczennic, a nie wykluczające. O czym warto w tym kontekście pomyśleć?

- ➔ Religia i etyka: jak wygląda zgłaszanie uczestnictwa w zajęciach z religii i etyki? Czy rodzice są o tym informowani? Czy praktyki religijne są częścią praktyk szkolnych?
- ➔ Ubiór, wygląd uczniów: czy regulaminy lub niepisane zasady dotyczące ubioru nie wykluczają niektórych uczniów, którzy ze względów kulturowych lub religijnych noszą inne ubrania lub mają inne fryzury (np. kwestia nakrycia głowy, stroju na WF czy dreadów które w przypadku osób czarnoskórych są jednym ze sposobów pielęgnacji włosów i/lub elementem tożsamości).
- ➔ Organizowanie i wspieranie inicjatyw ogólnoszkolnych, które mają wymiar integracyjny i niekoniecznie związane są z różnorodnością kulturową (chodzi o budowanie tradycji szkoły nastawionej na współpracę, w której różnice kulturowe stają się naturalnym elementem pracy zespołu, a nie podstawą identyfikacji z grupą).

6. Stwórz klimat szkoły włączającej, otwartej na różnorodność wszystkich uczniów i uczennic

- ➔ Podkreśl wartości szkoły wielokulturowej i jej celów w dokumentach szkolnych, w tym w programie profilaktyczno-wychowawczym.
- ➔ Opracuj i wprowadź do szkoły Kodeks Równego Traktowania, czyli dokument szkolny, którego celem jest zagwarantowanie ochrony praw uczniów, w tym tych z doświadczeniem migracyjnym w szkole.

Polecamy:

- ➔ Artykuł „Opracowanie i wdrażanie standardów równego traktowania w szkole – potrzeby, doświadczenia, wnioski”, Agnieszka Kozakoszczak, FRS, Warszawa 2014: <http://bit.ly/FRSbiblioteka>
- ➔ Przykładowy Kodeks Równego Traktowania: <http://bit.ly/KodeksRownegoTraktowania>

CO ZROBIĆ, ABY DBAĆ O WIELOKULTUROWĄ SZKOŁĘ?

1. Podkreślaj korzyści

Pokazuj korzyści z punktu widzenia szkoły, uczniów, rodziców, nauczycieli. Zadbaj o to, by zmiana wiązała się też z korzyściami indywidualnymi (publiczne docenienie, zapraszanie aktywnych nauczycieli do pełnienia roli eksperta w społeczności lokalnej, dodatek motywacyjny).

2. Zapewnij przepływ informacji

Przedstaw potrzeby, wizję (do czego dążymy), plan działania oraz przewidywane role poszczególnych osób w szkole. Pracownicy potrzebują odpowiedzi na pytania: po co nam ta zmiana? Jak to będzie wyglądało? Co to oznacza dla mnie? Na jakie wsparcie mogę liczyć?

3. Dbaj o spójność

Teoria i praktyka muszą się zgadzać: wprowadzone procedury muszą być przestrzegane; przyjęty program powinien być realizowany; projekt dotyczący tolerancji powinien przebiegać w zgodzie z tą wartością.

4. Włączaj społeczność w zmianę

Weź pod uwagę potrzeby i pomysły kadry, uczniów, rodziców. Możesz wprowadzić skrzynkę z pomysłami na szkolnym korytarzu, ankiety dla rodziców, kodeksy tworzone przez dzieci w klasie, konkurs na najciekawszy projekt wspierający różnorodność, funkcję uczniów-mentorów dla dzieci cudzoziemskich.

Zastanów się:

1. Jakie wsparcie (organizacyjne, kompetencyjne, narzędziowe, finansowe, motywacyjne) mogę zaoferować pracowniczkom i pracownikom, którzy zaangażują się w tę zmianę?
2. Kto w szkole i poza szkołą może być moim sojusznikiem/sojuszniczką we wprowadzeniu tej zmiany?
3. Jaka zmiana będzie dla mnie sukcesem w perspektywie najbliższego roku szkolnego?

JAK ROZMAWIAĆ, O WIELOKULTUROWOŚCI W SZKOLE?

*DZIECKO Z DOŚWIADCZENIEM MIGRACYJNYM W SZKOLE *WIELOKULTUROWOŚĆ *MOC KULTUR W SZKOLE

Dzieci cudzoziemskie i dzieci emigrantów wracających do Polski często mają specjalne potrzeby edukacyjne wynikające z różnych wyzwań przed którymi stoi współczesne społeczeństwo, np. migracji, sytuacji kryzysowych (np. stresu pourazowego), przynależności do mniejszości narodowej i grupy etnicznej. Jeśli zbagatelizujemy te kwestie u uczniów i uczennic z którymi pracujemy, pozbawimy ich szansy na pozytywne wyniki w nauce, a społeczność szkolną – na osiągnięcie zamierzonych efektów integracji środowiska wielokulturowego. Jeśli na początku nauki w nowej szkole uczeń i uczennica z doświadczeniem migracyjnym może liczyć na

dostosowanie wymagań i indywidualizację procesu nauczania, to później jego/jej celem staje się uzyskanie „autonomii” w procesie edukacji, w komunikacji z rówieśnikami i innymi osobami – zarówno w sytuacjach formalnych, jak i nieformalnych. **Ważną rolę w tej zmianie odgrywają nie tylko wychowawcy i wychowawczynie, ale także nauczycielki i nauczyciele specjalizujący się w nauczaniu danego przedmiotu. Z jednej strony jest to praca z całą klasą (nad umiejętnością akceptacji osób odmiennych kulturowo i nad procesem integracji), a z drugiej – praca z osobą z doświadczeniem migracyjnym.**

KLUCZOWE ZADANIA NAUCZYCIELEK I NAUCZYCIELI PRZEDMIOTOWYCH

OBSZAR PRACY – CAŁA KLASA

1. Przybliżaj uczniom i uczennicom wiedzę na temat różnorodnych grup mniejszościowych (narodowych, etnicznych, wyznaniowych) żyjących w Polsce. Przybliżaj również polską kulturę uczniom i uczennicom, którzy niedawno przybyli do Polski.
2. Na zajęciach przedmiotowych zwracaj uwagę na globalne współzależności łączące ludzi, miejsca i wydarzenia na całym świecie. Migranci i migrantki wpływają na gospodarkę, społeczeństwo i kulturę danego kraju. Aby w pełni rozumieć sytuację i złożoność tego wzajemnego oddziaływania, warto zastanawiać się z młodzieżą nad czynnikami, które wpływają na procesy migracyjne. Skąd bierze się migracja zarobkowa? Dokąd udają się migranci i migrantki w poszukiwaniu zatrudnienia? Kim są migranci klimatyczni? Dokąd i dlaczego Polacy emigrowali w przeszłości? Dokąd emigrują dzisiaj?
3. Podczas swoich zajęć przedmiotowych – nie tylko z języka polskiego, historii, geografii czy wiedzy o społeczeństwie, ale także etyki, plastyki czy języków obcych – poruszaj z młodzieżą tematykę migracyjną. Stwarzaj

przestrzeń do pełnych szacunku rozmów na temat tego, co każdy myśli o współczesnych migracjach i sytuacji uchodźców, jakie ma obawy, ale i nadzieje.

OBSZAR PRACY – UCZEŃ I UCZENNICA Z DOŚWIADCZENIEM MIGRACYJNYM

1. Ustal, z jakiego kraju pochodzi uczeń i uczennica i dowiedz się, jakie ma doświadczenie migracji. Poznanie sytuacji pozwoli zrozumieć, jej wpływ na funkcjonowanie psychospołeczne dziecka i jego zachowanie w szkole.
2. Spróbuj dowiedzieć się jak najwięcej o kulturze i religii nowego ucznia i uczennicy. Taka wiedza to niezbędny czynnik pozwalający uniknąć nieprzewidzianych sytuacji związanych z różnicami kulturowymi. Różnice mają wpływ m.in. na sposób podejścia do nauki oraz umieszczenie edukacji w systemie wartości danej kultury.
3. W miarę możliwości dowiedz się jak najwięcej na temat różnic w programach nauczania i wymaganiach stawianych dzieciom w polskim systemie edukacji oraz w kraju pochodzenia ucznia migranta. Być może uczeń

- wykazuje duże umiejętności w określonej dziedzinie. Jeśli nauczycielka i nauczyciel to zauważą, wpłynie to na wzrost poczucia własnej wartości ucznia i uczennicy i lepszy proces adaptacji w nowym środowisku.
4. Ustal dla ucznia i uczennicy zakres wymagań ze swojego przedmiotu dostosowanych do jego/jej stopnia znajomości języka polskiego. Wy tłumacz pozostałym powody, dla których jest to niezbędne.
 5. Traktuj ucznia i uczennicę z doświadczeniem migracyjnym jak pełnoprawnego uczestnika zajęć. Staraj się możliwie jak najczęściej włączyć taką osobę do pracy w grupie, dostosowując instrukcje do jej umiejętności.
 6. Daj uczniowi i uczennicy możliwość wykazania się wiedzą i umiejętnościami z danego tematu przez dostosowanie metod pracy do jego/jej możliwości językowych. Przygotuj np. bogaty materiał ikonograficzny do wykorzystania przy wyjaśnianiu danych zagadnień tematycznych całej klasie (zdjęcia, ilustracje, mapy, wykresy).

Zastanów się:

- ➔ Jak możesz na swoich zajęciach wspierać dziecko cudzoziemskie w odnalezieniu się w nowym otoczeniu?
- ➔ Jak ocenić postępy w nauce dziecka cudzoziemskiego na tle innych uczniów i uczennic polskojęzycznych?
- ➔ Czy zwracać szczególną uwagę na obecność takiego ucznia lub uczennicy na lekcjach, na jego znajomość języka polskiego, pochodzenie kulturowe i wyznanie?
- ➔ Co robić, by zapewnić równy dostęp do nauki przedmiotu wszystkim uczniom i uczennicom w klasie, w której uczą się osoby o zróżnicowanym poziomie znajomości języka polskiego?
- ➔ W jaki sposób realizując założenia podstawy programowej nauczanego przedmiotu możesz systematycznie włączać wątki edukacji globalnej (np. kwestię migracji), dając dzieciom i młodzieży okazję do rozwijania umiejętności empatii, poznawania praktycznego znaczenia tolerancji i otwartości na innych ludzi i do uczenia się analizowania i oceniania otaczającej nas rzeczywistości?
- ➔ Jak kształtować w klasie umiejętność analizowania lokalnych, globalnych i międzykulturowych problemów, rozumienia i doceniania różnych perspektyw i światopoglądów?

7. Udzielaj uczniowi i uczennicy z doświadczeniem migracyjnym informacji zwrotnej na temat postępów w nauce, która będzie motywować do dalszej pracy (doceniaj za każdy, nawet drobny sukces).
8. Kiedy zauważysz, że odnalezienie się w nowej sytuacji jest dla ucznia i uczennicy wyzwaniem, korzystaj ze wsparcia wychowawcy/wychowawczyni oraz szkolnego psychologa i pedagoga. Pamiętaj, że w wielu przypadkach doświadczeniu migracji mogły towarzyszyć traumatyczne wydarzenia.

Polecamy:

- ➔ praktyczne wskazówki dla nauczycieli „Praca z klasą wielokulturową”, Katarzyna Kubin, Forum na rzecz Różnorodności Społecznej, Seria Wydawnicza „Maieutike” 2010: <http://bit.ly/PracaKlasaWielokulturowa>
- ➔ „Refleksje nauczycielki dzieci cudzoziemskich w gimnazjum w Polsce”, Kaja Malanowska, nauczycielka Społecznego Gimnazjum nr 20 w Warszawie, Forum na rzecz Różnorodności Społecznej, Seria Wydawnicza „Maieutike” 2010: <http://bit.ly/RefleksjeNauczycielkiDzieciCudzoziemskich>
- ➔ publikację „Międzykulturowość w szkole. Poradnik dla nauczycieli i specjalistów” pod redakcją Kingi Białek, ORE, Warszawa 2015: <http://bit.ly/WielokulturowoscWpolskiejSzkole>
- ➔ scenariusz spotkania Klubu Dobrej Rozmowy „Moc poznawania kultur”, CEO, Malina Baranowska-Janusz, Warszawa, 2018: <https://migracje.ceo.org.pl/content/materialy>
- ➔ publikację ze scenariuszami „Wkręcenie w wielokulturowość”, Malina Baranowska-Janusz, Dominika Cieślukowska, Aleksandra Czetwertyńska, Karolina Giedrys-Majkut, Małgorzata Leszko, CEO, Warszawa, 2017: <http://bit.ly/WkręcenieWwielokulturowosc>
- ➔ serię filmową „Narracje Migrantów” składającą się z krótkich filmów dokumentalnych. Ich narratorami i narratorkami są osoby z doświadczeniem migracyjnym, które przyjechały do Polski. <http://bit.ly/SeriaFilmowaNarracjeMigrantow>
- ➔ książkę „Swego nie znacie... czyli Polska oczami obcokrajowców”, Judyta Fibiger, Element One, <http://bit.ly/PolskaOczamiObcokrajowcow>

JAK UCZYĆ (O) WIELOKULTUROWOŚCI NA ZAJĘCIACH PRZEDMIOTOWYCH?

EDUKACJA INKLUZYJNA. Obecnie w polskiej szkole rozpowszechniony jest model włączający w ramach którego uczeń cudzoziemski od razu trafia do standardowej klasy

z polskimi rówieśnikami i ma prawo do udziału w zajęciach języka polskiego jako obcego przez 3 godziny tygodniowo (zazwyczaj w ramach zajęć pozalekcyjnych).

METODA ZINTEGROWANEGO KSZTAŁCENIA PRZEDMIOTOWO-JĘZYKOWEGO.

Zgodnie z nowym rozporządzeniem MEN o kształceniu cudzoziemców w polskim systemie oświaty z 23 sierpnia 2017 r. w szkole mogą być powołane oddziały przygotowawcze dla uczniów cudzoziemskich, które funkcjonowałyby zgodnie z Metodą CLIL. <http://bit.ly/IntegrowanieTreściPrzedmiotowo-Językowe>. W ramach tej metody język obcy wykorzystywany jest do nauczania treści niejęzykowych, co pozwala jednocześnie rozwijać wiedzę przedmiotową oraz znajomość języka obcego. Wprowadzenie tego podejścia wpływa na znaczny wzrost poziomu umiejętności językowych i wiedzy przedmiotowej uczniów i uczennic. Po osiągnięciu odpowiedniego poziomu znajomości języka polskiego dzieci cudzoziemskie mogą przejść do klas standardowych z rówieśnikami. Takie rozwiązanie wymaga większego nakładu środków finansowych. Obecnie takie oddziały przygotowawcze funkcjonują, np. w Szkole Podstawowej nr 221 na warszawskiej Woli (www.sp221.edu.pl/nowa/) oraz w Szkole Podstawowej nr 58 na warszawskim Targówku (www.sp58.pl).

JAK ROZMAWIAĆ O WIELOKULTUROWOŚCI NA ZAJĘCIACH JĘZYKA POLSKIEGO?

Polecamy:

- ➔ materiał metodyczny „Jak poruszać tematykę migracyjną na zajęciach języka polskiego?”, Jadwiga Jarosz, CEO, 2016: <http://bit.ly/JakOmigracjachNaJęzykuPolskim>
- ➔ zestaw scenariuszy na zajęcia z języka polskiego z wykorzystaniem tekstów literackich autorstwa m.in. Adama Mickiewicza, Wisławy Szymborskiej, Tadeusza Barańczaka zawierających kontekst migracyjny. Projekt CEO „Rozmawiamy o uchodźcach”, 2016–2018: <http://bit.ly/ScenariuszeJęzykPolskiMigracje>
- ➔ publikację „Edukacja globalna na zajęciach języka polskiego w szkole podstawowej” (2018) i „Edukacja globalna na zajęciach języka polskiego w gimnazjum” (2015). Projekt CEO „W świat z klasą”: <http://bit.ly/ceoEdukacjaGlobalnaPolski>

1. Odwołuj się do **różnych tekstów kultury**, które w twórczy sposób poruszają takie zagadnienia jak: pokój i konflikty na świecie, zrównoważony rozwój czy globalny rynek i handel międzynarodowy.
2. Punktem wyjścia do dyskusji na tematy, którymi młodzież żyje na co dzień (tożsamość, akceptacja i tolerancja, styl życia) może być **twórczość zarówno autorów i autorek polskich, jak i zagranicznych**, w tym pochodzących z kraju ucznia/uczennicy z doświadczeniem migracyjnym.

JAK ROZMAWIAĆ O WIELOKULTUROWOŚCI NA LEKCJACH HISTORII I WIEDZY O SPOŁECZEŃSTWIE?

1. Upewnij się, że omawiane na lekcjach tematy odzwierciedlają **różnorodność kulturową szkoły** (np. lekcje o historii krajów, z których pochodzą uczniowie i uczennice) oraz są omawiane z wrażliwością na to, że pochodzenie kulturowe wpływa na stosunek do niektórych treści nauczania (tzw. wielkie odkrycia geograficzne, relacje polsko-rosyjskie, konflikty zbrojne).
2. Przekazuj uczniom i uczennicom **informacje na temat kraju pochodzenia oraz kultury** nowoprzybytych koleżanek i kolegów (np. osiągnięcia naukowe, pamiątki architektoniczne), a także **sytuacji społecznej czy politycznej krajów, z których pochodzą** (np. informacje o toczących się wojnach i konfliktach zbrojnych).
3. Wyjaśniaj, czym są **prawa człowieka**, omawiaj uwarunkowania prawne czy kulturowe na tle państw regionu czy w zestawieniu z innymi częściami świata.
4. Zachęcaj do krytycznej **analizy źródeł**, wyszukiwania informacji i wyjaśniania związków przyczynowo-skutkowych omawianych zjawisk i wydarzeń. Odwoływanie się do problematyki globalnej sprzyja również nauce formułowania samodzielnych wniosków i argumentowania własnego stanowiska – umiejętności szczególnie cennych w warsztacie historycznym.

Polecamy:

- ➔ materiał metodyczny „Jak poruszać tematykę migracyjną na zajęciach historii?”, Patrycja Kopcińska, CEO, 2016: <http://bit.ly/JakOmigracjachNaHistorii>
- ➔ zestaw scenariuszy na zajęcia z historii uwzględniających kontekst migracyjny (m.in. Wielka Emigracja Polaków, cywilizacja arabsko-muzułmańska, Konfederacja Warszawska). Projekt CEO „Rozmawiamy o uchodźcach”, 2016–2018: <http://bit.ly/ScenariuszeJęzykPolskiMigracje>
- ➔ publikację „Edukacja globalna na zajęciach historii w gimnazjum” i „Edukacja globalna na zajęciach wiedzy o społeczeństwie w gimnazjum”. Projekt CEO „W świat z klasą”, 2015: <http://bit.ly/ceoEdukacjaGlobalnaHistoria> i <http://bit.ly/ceoEdukacjaGlobalnaWOS>
- ➔ pakiet materiałów edukacji praw człowieka „Wszyscy ludzie rodzą się wolni i równi”, Amnesty International, Warszawa, 2017: <http://bit.ly/AmnestyInternationalPublikacja>

JAKI MASZ WPŁYW NA INTEGRACJĘ KLASY?

Praca w wielokulturowej szkole stanowi wyzwanie dla całej społeczności szkolnej, w tym dla dyrekcji, grona pedagogicznego oraz wszystkich uczniów i uczennic (zarówno polskich, jak i cudzoziemskich). Ograniczenia i niedogodności związane z przyjęciem do szkoły dziecka z doświadczeniem migracyjnym i procesem dwukierunkowej integracji między wszystkimi osobami w szkole mogą wynikać m.in. z: różnic kulturowych, niewystarczającego przygotowania metodycznego nauczycieli i nauczycielek do pracy w wielokulturowej szkole, braku otwartości i akceptacji wśród dzieci i młodzieży, braku wcześniejszych doświadczeń w kontaktach międzykulturowych, bariery językowej, czy braku skutecznych rozwiązań systemowych.

Jedną ze strategii pomagających nauczycielowi i nauczycielce odnaleźć się w takiej sytuacji jest **rozwiniecie w sobie zdolności wyznaczania indywidualnej strefy wpływu w pracy w klasie wielokulturowej**. Strefa wpływu rozumiana jest tutaj jako ocena możliwości zmiany doświadczanej sytuacji, postaw i zachowań czy wykorzystywanych metod pracy służących wsparciu ucznia z doświadczeniem migracyjnym i integracji całej społeczności szkolnej. W ramach podejścia do nauczania przedmiotowego ucznia migranta i klasy wielokulturowej próbuj identyfikować elementy, które znajdują się w twojej strefie wpływu, z którymi dzięki swoim kompetencjom pedagogiczno-dydaktycznym możesz pracować, szukając rozwiązań.

Dzięki wrażliwości na swoje postawy i zachowania w kontekście strefy wpływu masz szansę wnosić praktyczne wartości w rozwój edukacyjny i adaptację uczniów i uczennic w nowym otoczeniu oraz w integrację całej klasy.

Mam bezpośredni wpływ na:

- zindywidualizowanie swojego podejścia do dziecka i dostosowanie materiału przedmiotowego do jego potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych;
- prowadzenie zajęć przedmiotowych poświęconych zagadnieniom edukacji globalnej i międzykulturowej w oparciu o podstawę programową;
- wyposażenie pracowni przedmiotowej w słowniki wyrazów obcych;
- stworzenie w klasie przestrzeni do prowadzenia w atmosferze wzajemnego szacunku rozmowy na temat przyczyn i skutków współczesnych migracji;
- podnoszenie swoich kompetencji międzykulturowych i pracy w wielokulturowej szkole przez uczestnictwo w szkoleniach i warsztatach doszkalających (szkolenia z edukacji globalnej, międzykulturowej i antydyskryminacyjnej).

Mam ograniczony wpływ:

- na otrzymanie przez szkołę dodatkowych środków na prowadzenie zajęć z języka polskiego jako obcego dla dzieci cudzoziemskich i na zatrudnienie asystenta międzykulturowego (mogę jednak zabiegać wraz z dyrektorem/dyrektorką o pozyskanie dodatkowych środków na ten cel, np. z funduszy unijnych);
- na zaangażowanie innych nauczycieli i nauczycielek w prowadzenie zajęć przedmiotowych poświęconych zagadnieniom różnorodności kulturowej i tematyce migracyjnej (mogę jednak zachęcać ich do tego, proponując wykorzystanie gotowych materiałów edukacyjnych, np. scenariuszy przedmiotowych opracowanych przez Centrum Edukacji Obywatelskiej w ramach projektu „Rozmawiamy o uchodźcach” i „W świat z klasą”);
- na polską politykę oświatową dotyczącą kształcenia osób niebędących obywatelami polskimi oraz osób będących obywatelami polskimi, które pobierały naukę w szkołach funkcjonujących w systemach oświaty innych państw.

JAK ROZMAWIAĆ, O WIELOKULTUROWOŚCI W SZKOLE?

#DZIECKO Z DOŚWIADCZENIEM MIGRACYJNYM W SZKOLE #WIELOKULTUROWOŚĆ #MOC KULTUR W SZKOLE

Bycie wychowawcą lub wychowawczynią klasy to bardzo interesująca i satysfakcjonująca, ale zarazem wymagająca rola. Oprócz opiekowania się klasą wychowawca powinien także prowadzić pracę wychowawczą, która jest niezwykle istotna – szczególnie w klasie, w której jest uczeń lub uczennica z doświadczeniem migracyjnym. To właśnie wychowawca/wychowawczyni ma szansę dbać o wielokulturowe środowisko wychowawcze, integrować zespół klasowy, troszczyć się o dobre wzajemne relacje między uczniami/uczennicami, rozwiązywać konflikty, poruszać ważne, rozwijające młodych ludzi tematy. Wychowawca/wychowawczyni klasy jest często jedną z pierwszych osób, które mogą pomóc dziecku z do-

świadczeniem migracyjnym w procesie adaptacji do nowego otoczenia. Wychowawca/wychowawczyni w klasie wielokulturowej musi stawiać czoła sytuacjom trudnym, konfliktowym, wynikającym z różnic osobowościowych między uczniami/uczennicami, a także z różnic kulturowych czy różnego stopnia znajomości języka polskiego.

Indywidualne podejście wychowawcy/wychowawczyni do specyficznych potrzeb dziecka z doświadczeniem migracyjnym i do całej klasy wymaga od niego/niej znacznie więcej wysiłku i pomysłowości niż w standardowych warunkach nauczania, ale przynosi dobre efekty dla wszystkich uczniów i uczennic.

KLUCZOWE ZADANIA WYCHOWAWCY I WYCHOWAWCZYNI KLASY

1. **Wspieraj indywidualność i wyjątkowość każdego ucznia i uczennicy.** Pozwalaj wszystkim być sobą, różnić się, wypowiadać swoje zdanie i poczuć, że są szanowani, ważni i równi.
2. **Stwórz otwartą i przyjazną atmosferę** w grupie, co pomoże zapobiegać trudnym sytuacjom i będzie sprzyjać nowym uczniom i uczennicom cudzoziemskim w adaptacji.
3. **Rozpoznaj różnice kulturowe i religijne.** Większa znajomość kraju dziecka cudzoziemskiego pomoże na przykład w organizacji przestrzeni w klasie, ale przede wszystkim w przygotowaniu polskich uczniów i uczennic oraz nauczycieli i nauczycielek przedmiotowych na przyjęcie takiego dziecka i budowanie relacji.
4. **Angażuj społeczność szkolną w proces integracji** dzieci z doświadczeniem migracyjnym. Dzieciom cudzoziemskim i ich rodzinom łatwiej odnaleźć się

w nowym otoczeniu, jeśli szkoła nawiązuje i rozwija kontakty ze środowiskiem mającym doświadczenie w pracy z takimi osobami.

Polecamy:

- ➔ publikację „Edukacja antydyskryminacyjna. Podręcznik trenerski” pod redakcją Mai Branki i Dominiki Cieślakowskiej, Stowarzyszenie Willa Decjusza, Kraków 2010: <http://www.ideazmiany.pl/publikacjeplik/Antydyskryminacja.pdf>
- ➔ publikację „(nie)Widzialne granice – o tym, co dzieli i co łączy w wielokulturowości” pod redakcją Katarzyny Kubin, Warszawa 2015: <http://ffrs.org.pl/biblioteka/ksiazki/niewidzialne-granice/>
- ➔ materiały edukacyjne dla kadry pedagogicznej z serii „Rozmawiajmy o uchodźcach. Moc kultur w szkole”, Centrum Edukacji Obywatelskiej (CEO), Warszawa 2018: migracje.ceo.org.pl

WYZWANIA w PRACY z WIELOKULTUROWĄ KLASĄ

Opisane niżej zjawiska stanowią wyzwania w pracy wychowawcy w klasie z uczniami i uczennicami cudzoziemskimi i reemigracyjnymi, ponieważ mają wpływ na proces edukacyjny – nie tylko danego ucznia, ale i całej klasy. Zmieniają się koledzy i koleżanki w klasie, zmienia się też dynamika sposobu pracy. Często uwaga grupy zostaje rozproszona, a pracę wychowawczą trzeba zacząć od początku.

1. Stereotypy, uprzedzenia i wynikające z nich zachowania dyskryminujące. Ich przejawami mogą być:

- ➔ **język i zwroty potoczne**, których uczniowie i uczennice używają w klasie, np. mówiąc o osobie sprzątającej „nasza Ukrainka”, gdy obok siedzi koleżanka pochodząca z Ukrainy;
- ➔ **zachowania przemocowe i mowa nienawiści** skierowane do konkretnych osób, mające związek z ich osobistymi cechami, szczególnie z pochodzeniem, np. uczeń o ciemniejszym kolorze skóry nazywany jest „ciapatym” co jest określeniem rasistowskim;
- ➔ **reakcje na bieżące wydarzenia**, o których uczniowie i uczennice dowiadują się z mediów czy od swoich rodziców w domach. Kolejny atak terrorystyczny, kryzys polityk migracyjnych, nieprzyjazny uchodźcom spot wyborczy – to tylko kilka przykładów spraw, którymi żyją media. Takie informacje mogą bezpośrednio wpłynąć na wzmocnienie przemocowych głosów wobec grup mniejszościowych, w tym migrantów w szkole (np. gdy uczeń muzułmanin po każdym ataku terrorystycznym słyszy w klasie, że jest terrorystą);
- ➔ **wykluczenie i tworzenie się podgrup**, trzymanie się dzieci cudzoziemskich razem; na pozór może się to wydawać naturalne, lecz często jest przejawem odrzucenia i wykluczania ich ze wspólnych zabaw przez polskich kolegów i koleżanki ze względu np. na trudności językowe, brak wspólnego kontekstu czy bycie „innym”.

Wskazuj użyte przez młodzież stereotypy czy generalizacje. Reaguj na każdy przejaw mowy nienawiści poprzez danie wyraźnego sygnału, że nie zgadzasz się na tego typu wypowiedzi. Reaguj na zachowania dyskryminujące. To sprawa podstawowa i niezwykle istotna. Nazywaj rzeczy po imieniu, zaznaczaj swój sprzeciw. Reagując na nienawiść i uprzedzenia, pamiętaj o wsparciu osoby, która została obrażona, ale także zachowaj postawę szacunku wobec osoby, która użyła nienawistnego określenia. Stale rozwijaj w klasie wiedzę uczniów i uczennic na temat dyskryminacji, mowy nienawiści i przemocy motywowanej uprzedzeniami, a także na temat sposobów reagowania w takich sytuacjach.

2. Świadomość i umiejętność oddzielenia różnic indywidualnych od różnic kulturowych. Jeśli dzieci cudzoziemskie się z czymś zmagają, nie zawsze jest to związane z ich odmiennością kulturową czy religijną. Różnice mogą wynikać także:

- ➔ **ze statusu, jaki mają w klasie czy społeczeństwie** – w jaki sposób migranci są odbierani przez społeczeństwo polskie, jakie stwarza im się możliwości rozwoju i integracji?
- ➔ **z zasobów, z których mogą korzystać w szkole i poza nią** – brak dostępu do materiałów, brak siatki społecznej, rodzice niemający czasu na pomoc w pracach domowych, nieznamość systemu edukacji w Polsce czy brak środków finansowych;
- ➔ **z osobowości** – niezależnie od tego, skąd pochodzimy, każdy z nas różni się od innych cechami osobniczymi. Pewność siebie, nieśmiałość, umiejętność radzenia sobie w trudnych sytuacjach i stresie, łatwość lub trudność w nawiązywaniu nowych znajomości – to cechy, które uczniowie mogą wykazywać niezależnie od tego, w co wierzą i jakim językiem mówią.

Polecamy:

- ➔ praktyczne wskazówki dla nauczycieli „Praca z klasą wielokulturową”, Katarzyna Kubin, Fundacja Forum na rzecz Różnorodności Społecznej, Seria Wydawnicza „Maieutike” 2010: <http://bit.ly/PracaKlasaWielokulturowa>
- ➔ artykuł „Jak uczyć i wychowywać w szkole wielokulturowej?” Magdalena Rud. FRS. Seria Wydawnicza „Maieutike” 2010: <http://bit.ly/JakUczyćWychowywaćWielokulturowaSzkoła>
- ➔ materiał metodyczny „Reagowanie na różne zachowania młodzieży w trakcie lekcji o sytuacji uchodźców i uchodźczyń”, Malina Baranowska-Janusz, Małgorzata Borowska, Elżbieta Kielak, CEO 2017: <http://bit.ly/ReagowanieTrudneSytuacje>
- ➔ publikację „Migracja, tożsamość, dojrzewanie. Adaptacja kulturowa dzieci i młodzieży z doświadczeniem migracyjnym” pod redakcją Natalii Kłorek i Katarzyny Kubin, Warszawa 2015: <http://bit.ly/MigracjaTożsamośćDojrzewanie>
- ➔ listę organizacji zajmujących się pomocą prawną i psychologiczną migrantom i migrantkom <http://bit.ly/OrganizacjeDlaMigrantów>

3. **Ciągłość pracy wychowawczej w klasie** jest uzależniona od szeregu sytuacji zewnętrznych, takich jak:
- ➔ **znikanie i pojawianie się uczniów w trakcie roku szkolnego** – dzieci z doświadczeniem migracyjnym trafiają do szkół w różnych momentach roku szkolnego, pojawiają się nagle i równie niespodziewanie znikają;
 - ➔ **stosunek ucznia i rodziców do obowiązku szkolnego**

– dla niektórych nauka nie jest priorytetem, a szkoła to tylko przykry obowiązek;

- ➔ **stopień znajomości języka** – do klasy trafiają dzieci niemówiące lub mówiące słabo po polsku, wymagające stałego wsparcia lub dodatkowych lekcji języka polskiego ze specjalistą.

KORZYŚCI, CZYLI CO „EKSTRA” DAJE PRACA Z WIELOKULTUROWĄ KLASĄ

Uczniowie i uczennice stają się bardziej refleksyjni

Czy wiesz, że różnorodność sprzyja refleksyjności? Pisał o tym niemiecki psycholog Paul Baltes (Monografia „Narodziny i rozwój refleksji nad myśleniem”, Marta Białecka-Pikul Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2012). Zaczął od tego, że dochodzenie do mądrości jest procesem, w trakcie którego bardzo ważne są dwa czynniki: wiedza i doświadczenie. Uzupełnił to stwierdzenie o trzy metakryteria, które taką mądrość wspierają: **kontekst** (rozumienie znaczeń, związku mię-

dzy nimi, branie pod uwagę różnych wątków i kontekstów życia, również kulturowych), **tolerancja i relatywizm wartości** (wrażliwość na różne poglądy, rozważanie wielu wątków i poglądów w trakcie refleksji czy w procesie podejmowania decyzji) oraz **świadomość braku pewności** (rozumienie tego, że życie jest nieprzewidywalne i że nie można mieć pewności, co się zdarzy w przyszłości). Baltes uważał, że bardzo ważnym czynnikiem w rozwoju człowieka jest nabywanie wiedzy i mądrości społecznej, którą wspierać mogą właśnie codzienne kontakty z różnorodnością, między innymi kulturową.

Zasady dobrej rozmowy

Przed rozpoczęciem zajęć na temat różnorodności społecznej pamiętaj o przyjęciu w klasie zasad dobrej rozmowy, na podstawie których będziecie pracować. Pomogą one zachować bezpieczną, otwartą atmosferę w trakcie spotkań. Będzie to rodzaj kodeksu, do którego wszyscy będą mogli się zawsze odwołać i który będzie chronił uczestników i uczestniczki spotkania.

Polecamy:

- ➔ przewodnik dla młodzieży „Punkty widzenia. Klub Dobrej Rozmowy”, CEO, Warszawa 2017: propozycja zasad dobrej rozmowy ważnych dla funkcjonowania klasy, które pomogą w poznawaniu nowych perspektyw i wspólnej refleksji w atmosferze wzajemnego szacunku bit.ly/PrzewodnikKlubDobrejRozmowy
- ➔ scenariusz lekcji „Rozmowa o uchodźcach w Polsce”, CEO, Warszawa 2016: lekcja druga poświęcona jest wypracowaniu przez dzieci i młodzież zasad, które pomogą im w prowadzeniu rozmów na trudne, kontrowersyjne, budzące emocje tematy, a w szczególności wesprą ich w prowadzeniu rozmów o uchodźcach w Polsce migracje.ceo.org.pl/kategorie/scenariusz-bazowy

Na stronie www.migracje.ceo.org.pl znajdziesz propozycje kolejnych ćwiczeń i aktywności do wykorzystania w wielokulturowej klasie, mających na celu integrację grupy, uświadomienie na różnorodność społeczną i zachętę do poznawania różnych perspektyw i punktów widzenia.

Ćwiczenie nr 1

CO NAS ŁĄCZY, CO NAS DZIELI

[20 MINUT] *POZNANIE SIĘ W GRUPIE *INTEGRACJA

Cele ćwiczenia:

- ➔ refleksja nad podobieństwami i różnicami w grupie
- ➔ lepsze poznanie się uczniów i uczennic i integracja

Materiały:

- ➔ duże kartki
- ➔ kolorowe flamastry

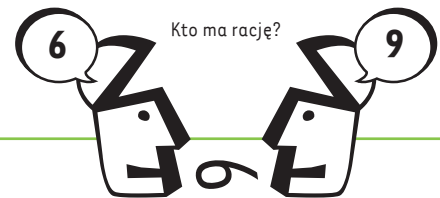
Przebieg ćwiczenia:

Połącz klasę w grupy liczące po 3–4 osoby. Rozdaj każdej grupie dużą kartkę i flamastry. Poproś, by każda grupa narysowała kwiatek o dużym środku i tylu płatkach, ile jest osób w grupie. Poproś uczestników i uczestniczki, by porozmawiali o tym, co ich łączy jako grupę. Następnie poproś o zapisanie w środku kwiatka trzech elementów wspólnych, charakterystycznych dla członków i członkiń grupy (np. to, co lubią robić w czasie wolnym, ulubiony film, książka). Następnie poproś, aby każdy indywidualnie wpisał w obrębie wybranego płatka trzy rzeczy, które go odróżniają od innych (zachęć, aby były to elementy charakterystyczne tylko dla tej osoby). Na forum omówcie, czego dowiedzieliście się dzięki temu ćwiczeniu o sobie samych i o innych uczniach i uczennicach.

Ćwiczenie nr 2

CZY ŁATWO SIĘ RÓŻNIĆ?

[15 MINUT] *RÓŻNE PUNKTY WIDZENIA *RÓŻNORODNOŚĆ SPOŁECZNA

Cele ćwiczenia:

- ➔ uświadomienie istnienia różnych perspektyw i punktów widzenia
- ➔ uświadomienia na różnorodność społeczną i zachętę do współpracy z różnymi osobami

Materiały:

- ➔ karta z napisem „6” (dużą czcionką)

Przebieg ćwiczenia:

Pokaż grupie kartkę z dużym napisem „6”. Połóż kartkę w taki sposób, by część grupy widziała „6”, a druga część „9”. Zapytaj, co jest przedstawione na kartce. Część grupy powie, że 6, a część – że 9. Będą też tacy, którzy powiedzą, że to ślimak lub haczyk. Następnie zapytaj, kto ma rację. Poprowadź dyskusję na temat tego, w jaki sposób możemy widzieć, rozumieć i odczytywać te same informacje i zjawiska. Zapytaj uczniów i uczennice, co zazwyczaj myślimy o ludziach, którzy myślą inaczej, mają inny niż nasz punkt widzenia. Podsumowaniem ćwiczenia powinna być rozmowa o tym, że dobrze być świadomym tego, że różnimy się między sobą i że ludzie mogą inaczej widzieć i rozumieć te same rzeczy i zjawiska, bo mają inne motywacje, potrzeby i cele.

Zastanów się

1. Jakie znasz stereotypy o kulturach/narodach, z których pochodzą Twoi uczniowie i uczennice? Czy pojawiają się one także w wypowiedziach uczniów i uczennic? W jaki sposób reagujesz? Jak możesz zareagować jak usłyszysz je następnym razem?
2. W jakim stopniu Twoja wiedza i poglądy na temat przedstawicieli i przedstawicielek innych kultur opierają się na stereotypach? W jaki sposób wpływa to na Twoje podejście do ucznia cudzoziemskiego i jego zachowania?
3. Jakie są Twoje osobiste doświadczenia w kontaktach międzykulturowych (spotkania z przedstawicielami innych kultur, kontakty z osobami należącymi do mniejszości, podróże zagraniczne)? Czy w kontaktach międzykulturowych zdarzyło Ci się mieć trudności ze zrozumieniem sytuacji, kontekstu, z byciem zrozumianym/zrozumianą przez pozostałe osoby? Jak myślisz, z czego to wynika?

JAK ROZMAWIAĆ, O WIELOKULTUROWOŚCI W SZKOLE?

#DZIECKO Z DOŚWIADCZENIEM MIGRACYJNYM W SZKOLE #WIELOKULTUROWOŚĆ #MOC KULTUR W SZKOLE

W szkołach coraz częściej pojawiają się dzieci z doświadczeniem migracyjnym lub reemigracyjnym. Pierwsza grupa to dzieci przyjeżdżające do Polski z rodzicami, by tu mieszkać i się uczyć. Może to być dla nich pobyt docelowy, ale bywa też krótkoterminowy. Może być poprzedzony wcześniejszym pobytem w innym kraju. Druga grupa to dzieci polskie, które mają za sobą doświadczenie migracji do innego kraju, a teraz wróciły do Polski i przechodzą w swoim życiu proces tzw. readaptacji. Na początku nauki w szkole mogą wykazywać różny stopień znajomości języka polskiego i życia szkolnego w Polsce. Obie te grupy wymagają wsparcia i wrażliwości osób otaczających je opieką w szkole, w tym pomocy psychologa i pedagoga szkolnego.

Pedagog i psycholog szkolny pełnią specyficzną funkcję, polegającą na rozwijaniu prowadzonej w szkole działalności dydaktyczno-wychowawczej. **Pedagog/psycholog jest łącznikiem między uczniami i uczennicami, rodzicami, kadrą pedagogiczną, a także innymi lokalnymi instytucjami opiekuńczo-wychowawczymi. Wspiera środowisko szkolne, aby było ono zgrane, przyjazne, harmonijne, ale także by jego członkinie i członkowie umieli sobie radzić z trudnymi sytuacjami.** Takie wsparcie może być udzielane na poziomie indywidualnym, ale też grupowym. Gdy w szkole pojawiają się osoby z doświadczeniem migracyjnym, zmienia się całe środowisko. Powinien zmienić się także rodzaj wsparcia, które oferuje pedagog lub psycholog.

KLUCZOWE ZADANIA PEDAGOGA/PSYCHOLOGA

1. **Rozwijaj kompetencje dzieci i młodzieży** niezbędne do efektywnego przebiegu procesu integracji w grupie wielokulturowej. Przygotowuj klasę na możliwość dołączenia uczniów i uczennic z doświadczeniem migracyjnym.
2. **Wspieraj różnorodność** przez regularną pracę z całym środowiskiem szkolnym – wykorzystuj aktywności, które pokażą, że każdy może mieć swój punkt widzenia i że możemy czerpać korzyści z tych różnic.
3. **Udzielaj wsparcia psychologiczno-pedagogicznego** uczniom i uczennicom z doświadczeniem migracyjnym. Twoja pomoc ułatwi im przepracowanie doświadczenia migracji, przeprowadzki z innego kraju oraz integrację w nowym środowisku.
4. **Współpracuj z rodzicami dzieci migranckich** przez wspieranie ich w pokonywaniu barier. Pamiętaj, że istnieją bariery, które mogą powstrzymywać rodziców przed aktywnym uczestnictwem w życiu szkoły, np. znajomość języka czy niepewność.
5. **Wspieraj kadrę pedagogiczną i wychowawców klas** w ich codziennej pracy na rzecz rozwijania wśród dzieci i młodzieży postaw otwartości i szacunku dla innych, niezależnie od ich zaplecza kulturowego.

WSPARCIE PSYCHOLOGICZNO-PEDAGOGICZNE W PRACY ZE ZMIANA

Przeprowadzka, zwłaszcza tak istotna jak migracja z jednego kraju do drugiego, to dla dziecka zasadnicza zmiana. Zmienia się otoczenie: miejsce zamieszkania, szkoła, a także pogoda czy strefa czasowa. Co za tym idzie, zmieniają się wszystkie nawyki związane z harmonogramem dnia, posiłkami, czasem wolnym, sposobem ubierania się i zabawą. Wszystko, co było w jakiś sposób zautomatyzowane, trzeba na nowo oswoić i się tego nauczyć. **Ten proces wymaga czasu i wsparcia.**

1. Wspieraj dziecko migranckie w nabywaniu wiedzy i nowych umiejętności. Pamiętaj jednak, że może mu być trudno z powodu **stresu i zmęczenia poznawczego**. Wraz ze zmianą środowiska zmienia się ilość nowych informacji, które dziecko musi przyswoić. W grę wchodzi także używanie na co dzień języka nieojczystego. Dziecko może doświadczać zaburzeń uwagi i skupienia. Może też być częściej zmęczone.
2. Zorganizuj **spotkanie kadry pedagogicznej** na temat możliwego wpływu doświadczenia migracji na funkcjonowanie psychospołeczne dziecka oraz na zachowanie dziecka w szkole. Upewnij się, że kadra szkolna potrafi identyfikować i interpretować zachowania dziecka będące wynikiem doświadczenia migracji – i odpowiednio na nie reagować.
3. Zwróć uwagę na **emocje i zachowania**. Dzieci reagują na doświadczenie migracji różnymi emocjami i zachowaniami (od złości i buntu przez zaciekawienie aż po przygnębienie, smutek i wycofanie). Pozwalaj dziecku wyrażać emocje, które towarzyszą zmianie. Może się okazać, że z pozoru neutralny temat (np. święta czy wakacje) będzie dla dziecka trudny, gdyż wiąże się bezpośrednio ze zmianą miejsca zamieszkania i tęsknotę. Wspieraj dziecko i uwrażliwaj innych na takie sytuacje.
4. Pomóż budować **więzi społeczne**. Na poziomie społecznym migracja to jednocześnie możliwości i strata. Dziecko wraz z przeprowadzką często traci kolegów i koleżanki w miejscu dotychczasowego zamieszkania, ale jednocześnie ma szansę nawiązać znajomości w nowym środowisku. Pamiętaj, że w tym przypadku do głosu dochodzą czynniki bardzo ważne przy pierwszym kontakcie międzykulturowym: okoliczności, w których dochodzi do spotkania (sytuacja), standardy związane z przedstawianiem się, przywitaniem, nawiązywaniem przyjaźni (kultura), indywidualne cechy, np. śmiałość lub nieśmiałość danej osoby (osobowość).

5. Sprawdzone pomysłem na przywitanie i ułatwienie dziecku z doświadczeniem migracyjnym wejścia w nowe środowisko jest przygotowanie dla niego **przewodnika z podstawowymi informacjami** o życiu szkoły. Przewodnik powinien zawierać informacje praktyczne: opis szkolnego porządku dnia, informacje o rzeczach potrzebnych uczniom w szkole, wprowadzenie do struktury szkoły, opis systemu oceniania. Przewodnik przygotuj wspólnie z grupą chętnych uczniów i uczennic. Jeśli w szkole są dzieci cudzoziemskie, warto by podzieliły się swoim doświadczeniem i powiedziały, jakich informacji im brakowało, kiedy pojawiły się w szkole.

Polecamy:

- ➔ publikację „Migracja, tożsamość, dojrzewanie. Adaptacja kulturowa dzieci i młodzieży z doświadczeniem migracyjnym” pod redakcją Natalii Kłerek i Katarzyny Kubin, Warszawa 2015: <http://bit.ly/MigracjaTozsamoscDojrzewanie>
- ➔ artykuł „Może będzie trudniej, ale damy radę!” (o możliwych zmianach związanych z migracją, gdy jest się nastolatkiem) – wywiad z Natalią Swidruk i Marianną Nazarewicz, uczestniczkami zajęć edukacyjno-integracyjnych Fundacji na rzecz Różnorodności Społecznej (FRS) <http://bit.ly/RozmowyOróżnorodności>
- ➔ publikację „Międzykulturowość w szkole. Poradnik dla nauczycieli i specjalistów” pod redakcją Kingi Białek. ORE, Warszawa 2015: <http://bit.ly/WielokulturowoscWpolskiejSzkole>
- ➔ materiały edukacyjne dla kadry pedagogicznej z serii „Rozmawiamy o uchodźcach. Moc kultur w szkole”, Centrum Edukacji Obywatelskiej (CEO), Warszawa 2018: migracje.ceo.org.pl
- ➔ poradnik „Dzieci lecą pierwszą klasą. Jak wspierać dziecko w sytuacji migracji i przeprowadzki. Wskazówki dla dorosłych”, Anna Jurek, Fundacja na rzecz Różnorodności Społecznej (FRS), Warszawa 2016: <http://bit.ly/DzieciLecąPierwsząKlasą>
- ➔ broszurę „Pakiet powitalny dla uczniów i rodziców”, Biuro Edukacji Urzędu m.st. Warszawy, <http://bit.ly/PakietPowitalny>.

JAK OSWOIĆ SZKOŁĘ?

Poniższe ćwiczenia można także przeprowadzić w ramach zajęć integracyjnych i przeciwdziałających wykluczeniu w klasie i w szkole, ale też podczas regularnych spotkań z uczniami i uczennicami uwrażliwiających na różnorodność społeczną i kulturową.

Ćwiczenie nr 1

TO JEST „(NIE)NORMALNE”

[30 MINUT] *NORMA SPOŁECZNA *ETNOCENTRYZM

Cele ćwiczenia:

- ➔ rozmowa o punktach widzenia
- ➔ refleksja nad tym, czy nasza wiedza, przyzwyczajenia i normy są tak samo oczywiste na całym świecie
- ➔ doświadczenie zjawiska etnocentryzmu

Materiały:

- ➔ dwa zdjęcia (jedno zdjęcie przedstawiające poduszkę do spania a drugie porcelanową poduszkę chińską popularną w Chinach od VI w.)
- ➔ dostęp do serwisu internetowego YouTube

Przebieg ćwiczenia:

Połącz klasę w kilkusobowe grupy. Każdej z nich wręcz przedmiot nr 1 lub jego zdjęcie (poduszka do spania). Zadaniem grup jest wspólne znalezienie odpowiedzi na pytania: Co to jest? Jakie cechy ma dany przedmiot? Do czego służy? Dla kogo został przygotowany? Dlaczego został tak zaprojektowany? Poproś, by każda grupa spisała swoje odpowiedzi. Następnie zbring je na forum.

Rozdaj grupom zdjęcie przedmiotu nr 2 (zdjęcie porcelanowej poduszki chińskiej). Poproś uczniów i uczennice o odpowiedź na te same pytania. Zbring odpowiedzi na forum. Wspólnie zastanówcie się, czego można się nauczyć z tego ćwiczenia? Odnies się do jego celów; zwróć uwagę na to, jak może różnić się samo postrzeganie takich kwestii w zależności od kultury, z jakiej się wywodzimy i naszych przyzwyczajzeń oraz norm społecznych. Skąd wiemy, jaka jest ta norma? Co jest „normalne” i „nienormalne” – i dlaczego?

Wskazówka metodyczna:

Dla dzieci i młodzieży pierwszym krokiem do zrozumienia i budowania wrażliwości kulturowej jest doświadczenie i refleksja nad oczywistościami i normami. Jest to próba wyjścia poza ocenianie, czy coś jest normalne, nienormalne, właściwe, niewłaściwe – dojście do refleksji, że może być inaczej, odmiennie. Porozmawiaj z uczniami i uczennicami o tym, co nam daje pewność, że dana rzecz czy zachowanie jest normą. Poszukajcie wspólnie definicji etnocentryzmu. **Etnocentryzm** – postawa ujawniająca się przy zetknięciu z innymi kulturami, polegająca na uznawaniu własnego narodu lub grupy etnicznej za szczególnie wartościową oraz na wywyższaniu własnej kultury, którą traktuje się jako miernik w ocenianiu innych grup, co prowadzi często do postaw niechęci, a nawet wrogości (źródło: <https://rownosc.info/dictionary/etnocentryzm/>).

„Znajomość kilku perspektyw jest bardzo ważna, ponieważ dzięki nim możemy dostrzec rzeczy o których wcześniej nawet nie myśleliśmy. Im więcej wiemy tym łatwiej jest nam dyskutować i znajdować wspólne racje.”
Wypowiedź ucznia uczestniczącego w spotkaniach Klubu Dobrej Rozmowy – więcej o inicjatywie na stronie www.migracje.ceo.org.pl.

Ćwiczenie nr 2

PERSPEKTYWA

[20 MINUT] #RÓŻNE PUNKTY WIDZENIA #TOŻSAMOŚĆ WŁASNA #TOŻSAMOŚĆ SPOŁECZNA

Na stronie www.migracje.ceo.org.pl znajdziesz propozycje kolejnych ćwiczeń i aktywności do wykorzystania w wielokulturowej klasie, mających na celu integrację grupy, uwrażliwienie na różnorodność społeczną i zachętę do poznawania różnych perspektyw i punktów widzenia.

Cele ćwiczenia:

- ➔ rozmowa o rolach w grupie, ze szczególnym uwzględnieniem nowej osoby
- ➔ refleksja na temat różnic w grupie
- ➔ uświadomienie istnienia innej perspektywy

Materiały:

- ➔ wydruk grafiki ptaki <http://bit.ly/GrafikaPtaki>
- ➔ dostęp do serwisu internetowego YouTube

Przebieg ćwiczenia:

Pokaż grupie grafikę przedstawiającą ptaki. Na forum zbierz odpowiedzi na pytania: Co przedstawia grafika? Jaka jest relacja między ptakami na obrazku? Następnie obejrzyjcie razem dostępny na YouTube film *For the Birds* (Pixar Short Films, 3 minuty) <http://bit.ly/ForTheBirdsĆwiczenie>. Zbierz na forum wrażenia po obejrzeniu filmu. Zadać pytania: Czego można się nauczyć z tego doświadczenia? Kogo, dlaczego i kiedy uznajemy za innego, niepasującego, odróżniającego się? Czy łatwo być takim samym? Czy łatwo się różnić? Co pomaga odnaleźć się w nowej grupie? Co przeszkadza?

Wskazówka metodyczna:

Poruszając temat relacji międzygrupowych, dotykamy bardzo ważnych zagadnień dotyczących tożsamości własnej i społecznej oraz grupy „obcej”. Gdy funkcjonujemy w grupie własnej i w relacjach z „obcymi”, tworzy się silny podział na „my” i „oni”. Używamy wtedy różnych mechanizmów – oto najważniejsze z nich: faworyzowanie własnej grupy i obniżanie wartości innych grup, do których się nie przynależy; przecenianie różnic między grupą własną a obcą oraz niedoceniać zróżnicowania wewnątrz grupy obcej; pomniejszanie znaczenia zachowań negatywnych we własnej grupie przy jednoczesnym pomniejszaniu znaczenia zachowań pozytywnych w grupie obcej (nawet wtedy, gdy członkowie i członkinie grupy własnej i obcej zachowują się tak samo).

Zastanów się:

1. W jakim stopniu są Ci bliskie cechy charakterystyczne dla „dobrego słuchacza” takie jak: świadomość różnych elementów przekazu, faktów, uczuć i potrzeb rozmówców i rozmówczyń? Jak możesz wykorzystać te umiejętności w pracy z wielokulturową grupą?
2. W jakich konfliktowych sytuacjach szkolnych (na zajęciach z młodzieżą czy podczas spotkań z nauczycielami i nauczycielkami oraz rodzicami) możesz zachęcić rozmawiające osoby do „wejścia w buty” drugiej osoby, spojrzenia z jej perspektywy przy jednoczesnym zachowaniu swoich racji i własnej tożsamości?

JAK ROZMAWIAĆ, O WIELOKULTUROWOŚCI W SZKOLE?

#DZIECKO Z DOŚWIADCZENIEM MIGRACYJNYM W SZKOLE #WIELOKULTUROWOŚĆ #MOC KULTUR W SZKOLE

Biblioteka szkolna jest miejscem realizacji programów nauczania i wychowania, edukacji kulturalnej i informacyjnej dzieci i młodzieży oraz kształcenia i doskonalenia nauczycieli i nauczycielek. W związku z tym ma ogromny potencjał i odgrywa ważną rolę w integracji uczniów i uczennic w różnorodnej kulturowo szkole. Biblioteka to miejsce szczególne, w którym na co dzień spotykają się osoby o różnych potrzebach i zainteresowaniach, wywodzące się z różnych środowisk czy grup

mniejszościowych. Upowszechnianie przez bibliotekarki i bibliotekarzy szkolnych wartości różnorodności kulturowej wśród dzieci i młodzieży oraz sprzyjanie dialogowi kultur jest tematem niezwykle ciekawym, ale wymaga dużej otwartości i wrażliwości. **Organizując odpowiednie zajęcia, bibliotekarze lub bibliotekarki mogą dać uczniom i uczennicom szerokie możliwości samodzielnej i grupowej pracy nad tymi zagadnieniami.**

KLUCZOWE ZADANIA BIBLIOTEKAREK I BIBLIOTEKARZY SZKOLNYCH

1. Realizując program edukacyjny i wychowawczy szkoły, **wspieraj w społeczności lokalnej inicjatywy czytelnicze, ale także kulturalne i społeczne**, które rozwijają wrażliwość młodzieży oraz poszerzają wiedzę o różnorodności społecznej.
2. **Organizuj spotkania czytelnicze** dotyczące **tolerancji, stereotypów i kultur różnych narodów**. Dzięki takim spotkaniom polskie i cudzoziemskie dzieci mogą poznać się nawzajem oraz znaleźć wspólną przestrzeń do dialogu i działań.
3. **Dobieraj lektury poruszające tematykę różnorodności**, udostępniaj książki pisane przez różnorodnych autorów. Zachęcaj do wnikliwej analizy tekstu, która pozwoli uczniom i uczennicom poszerzyć horyzonty poznawcze i kształtować kompetencje międzykulturowe.
4. **Korzystaj ze wsparcia psychologa lub pedagoga szkolnego** (w radzeniu sobie z trudnymi sytuacjami, wyborze odpowiednich tekstów dla dzieci z różnym bagażem doświadczeń) oraz nauczycieli przedmiotowych (wsparcie w projektach edukacyjnych wymagających wiedzy tematycznej lub umiejętności z danego obszaru). Przydatny będzie też **kontakt z wychowawcą**, który może dać praktyczne wskazówki dotyczące relacji panujących w grupie i tematów wartych poruszenia.
5. **Buduj i rozwijaj kompetencje międzykulturowe** – swoje i całego zespołu pracującego w szkolnej bibliotece. Wsparcia można szukać we własnej bibliotece, w wielokulturowym otoczeniu i w organizacjach pozarządowych, które organizują szkolenia i warsztaty tematyczne.

BIBLIOTEKA JAKO CENTRUM TWÓRCZEJ AKTYWNOŚCI SZKOLNEJ

PROJEKT UCZNIOWSKI, CZYLI WSPÓLNE DZIAŁANIE

Jest to jedna z najlepszych praktyk integrujących dzieci pochodzące z różnych grup – jeśli towarzyszy jej troska o włączenie wszystkich oraz o stworzenie poczucia wspólnej tożsamości zespołu. Nawet zadania pozornie niezwiązane z wielokulturowością, jak wspólne zaprojektowanie kącika relaksu w bibliotece, mogą wzmocnić więzi między uczennicami i uczniami i pomóc im przekroczyć stereotypowe podziały. Aby tak się stało, pamiętaj o kilku kwestiach.

- ➔ Ustal z dziećmi i młodzieżą zasady, dzięki którym wszyscy będą czuli się bezpiecznie i komfortowo. Możesz skorzystać z zasad dobrej rozmowy opracowanych w projekcie Centrum Edukacji Obywatelskiej „Rozmawiajmy o uchodźcach” migracje.ceo.org.pl.
- ➔ Zadbaj o integrację grupy. Poświęć dużo czasu na poznanie się uczniów i uczennic, zaproponuj kilka ćwiczeń budujących zespół.
- ➔ Wspieraj pracę grupową. Pomagaj dzielić się zadaniami, skupiaj się na sukcesach i trudnościach całego zespołu zamiast na odpowiedzialności poszczególnych osób.
- ➔ Głośno doceniaj różnorodność, różnicę zdań i poglądów, które pojawiają się w grupie (np. „O, to ciekawe, nigdy bym nie wpadła na taki pomysł.”).
- ➔ W sytuacjach konfliktowych pomagaj uczniom i uczennicom wyrażać potrzeby z szacunkiem dla innych, przypominaj o celu projektu i angażuj dzieci w szukanie konstruktywnych rozwiązań.

KLUB DOBREJ ROZMOWY O KSIĄŻCE

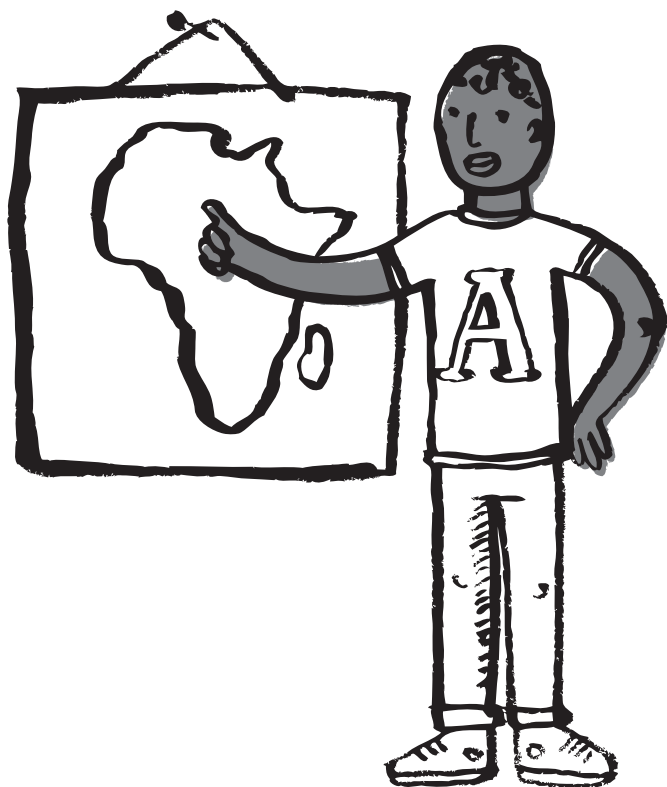
Czytanki międzykulturowe. W młodszych grupach zorganizuj czytanie bajek międzykulturowych. Wykorzystaj zasoby online projektu „Kultura otwartości” realizowanego przez Staromiejski Dom Kultury www.kulturaotwartosci.pl, „Bajki z krajów uchodźców” przygotowane przez UNHCR <http://bit.ly/BajkiZkrajowUchodzcow> lub słuchowiska „Bajki-grajki” (do kupienia w dobrych sklepach muzycznych), pochodzące z różnych zakątków świata. Czytanki warto uzupełnić zajęciami poszerzającymi kontekst kulturowy, otwartą rozmową (w której dzieci mogą podzielić się wrażeniami) oraz grami i zabawami.

Klub czytelniczy wokół migracji. Zachęć starszych uczniów i uczennice do stworzenia klubu czytelniczego i wspólnego przygotowania regularnych spotkań czytelniczych dla dzieci z przedszkoli, szkół podstawowych, świetlic i domów dziecka. Czytanie przez młodzież książek poświęconych tematyce migracyjnej i różnorodności kulturowej oraz prowadzenie na ich podstawie spotkań i rozmów z najmłodszymi wspiera w rozumieniu i akceptowaniu różnorodności kulturowej oraz procesów związanych ze współczesnymi migracjami.

Polecamy:

- ➔ publikację „Poczytajmy o migracjach. Przewodnik dla klubów czytelniczych”, CEO, Warszawa 2017: dziesięć wskazówek dotyczących prowadzenia dobrego klubu czytelniczego, część dotycząca współczesnych migracji oraz zestaw trzech scenariuszy zajęć czytelniczych przygotowanych na podstawie książki dla dzieci „Chłopiec z Lampedusy” autorstwa Rafała Witka, https://poczytajmy.ceo.org.pl/sites/poczytajmy.ceo.org.pl/files/poczytajmy_o_migracjach.pdf, www.poczytajmy.ceo.org.pl
- ➔ przewodnik dla młodzieży „Punkty widzenia – Klub Dobrej Rozmowy” CEO, Warszawa 2017: wskazówki, jak krok po kroku zorganizować Klub Dobrej Rozmowy o książce, jak planować przebieg spotkań oraz propozycję tematów do dyskusji wraz z materiałami pomocniczymi. Podczas analizy dzieła literackiego poświęconego tematyce migracyjnej szczególnie ważne jest poszukiwanie odpowiedzi na pytania: kim jest autor lub autorka i jakie są jego/jej doświadczenia, pochodzenie kulturowe, przekonania? Jak przedstawieni są migranci i czy mówią we własnym imieniu? Jaki jest kontekst książki – o czym opowiada i co musimy wiedzieć, by ją zrozumieć? <http://bit.ly/PrzewodnikKlubDobrejRozmowy>, migracje.ceo.org.pl
- ➔ materiały edukacyjne dla kadry pedagogicznej z serii „Rozmawiajmy o uchodźcach. Moc kultur w szkole”, Centrum Edukacji Obywatelskiej (CEO), Warszawa 2018: migracje.ceo.org.pl
- ➔ katalog „Pomysły do zrobienia” ze scenariuszami działań społeczno-kulturalnych www.pomysly.e.org.pl

Jeśli w Twojej szkole lub okolicy znajdują się **osoby, które pochodzą z innych krajów, możesz zaprosić je do opowiadania lub czytania historii**, które są dla nich ważne. Zajęcia można uzupełnić rozmową o kraju pochodzenia gościa, ale też jego osobistej historii, zainteresowaniach i postrzeganiu Polski. Do działania można zaprosić także rodziców dzieci cudzoziemskich. Wspólnie z uczniami i uczennicami określacie cel spotkania, skonsultujcie go z zaproszoną osobą oraz ułożcie listę pytań, które chcielibyście zadać.

ZABAWY TWÓRCZE W BIBLIOTECE

Tworzenie wspólnej opowieści. Każdy wybiera jednego bohatera z poznanych wspólnie opowieści wywodzących się z innego niż polski kręgu kulturowego; rysuje go i przypomina sobie jego cechy charakteru. Uczniowie i uczennice wspólnie zastanawiają się, co by się wydarzyło, gdyby wszyscy bohaterowie znaleźli się w dzisiejszej Polsce. Każda osoba w grupie dodaje pięć nowych zdań. Warto zwrócić uwagę na stereotypy, które często występują w bajkach. To właśnie za pośrednictwem bajek, baśni i legend dzieci wkraczają w życie i pierwsze szersze relacje społeczne. Bardzo często dzięki zawartym w nich uogólnieniom i stereotypom łatwiej jest dzieciom interpretować informacje i je wykorzystywać. Polecamy przeczytanie wspólnie z uczestnikami i uczestniczkami spotkania książki „O dzielnych księżniczках i pięknych królewiczach, czyli stare baśnie w nowej odsłonie” (Weronika Jóźwiak, 2015).

Projekty czytelnicze mogą być wykluczające dla uczniów i uczennic o niskim stopniu znajomości języka polskiego. Dlatego dobrym pomysłem na integrację jest wprowadzanie ćwiczeń, w których znajomość języka nie będzie ograniczeniem. Mogą to być **zajęcia muzyczno-dźwiękowe** (tworzenie orkiestry bez instrumentów, granie na przedmiotach znalezionych w pobliżu). Sprawdzi się też **tworzenie żywych rzeźb lub obrazów, zabawa w portrety Picassa** czy wszelkie aktywności grupowe, w których utrudnieniem jest brak możliwości komunikowania się za pomocą słów (np. zbudowania wieży, rozwiązanie problemu, ustawienie się w określonej kolejności).

Żywa biblioteka szkolna

Metoda ta polega na organizacji spotkań, podczas których uczestnicy i uczestniczki mogą „wypożyczyć żywe książki”, czyli porozmawiać z osobami z grup postrzeganych stereotypowo. Celem Żywej Biblioteki jest zmniejszanie poziomu uprzedzeń i kształtowanie szacunku wobec różnorodności. Możliwość osobistego poznania konkretnego człowieka i zrozumienia jego sytuacji to dla uczniów i uczennic okazja do zastąpienia stereotypów wiedzą o czymś doświadczeniu <http://bit.ly/ŻywaBiblioteka>.

Kącik relaksu, bezpieczna przystań

Migracja do innego kraju wiąże się z podwyższonym poziomem stresu. Dlatego proponujemy stworzenie w bibliotece miejsca, w którym dzieci mogłyby się wyciszyć i odpocząć (rozwiązanie to wspiera wszystkie dzieci – nie tylko uczennice i uczniowie cudzoziemscy potrzebują czasem chwili spokoju).

Jak może wyglądać kącik relaksu w bibliotece?

- ➔ Przytulne miejsce z poduszkami, wygodnym fotelem, miękkim dywanem, wydzielone z boku biblioteki, częściowo zasłonięte.
- ➔ Cicha muzyka, dostępność odtwarzaczy ze słuchawkami i muzyką do wyboru.
- ➔ Ciepłe, delikatne i rozproszone światło.
- ➔ Ekspozycja w widocznym miejscu prostych technik relaksacyjnych, np. uspokajających ćwiczeń oddechowych. Można wykorzystać do tego nagrania, które uczennice i uczniowie mogą odtworzyć (ze słuchawkami), np. progresywną relaksację mięśni <http://bit.ly/TechnikiRelaksacyjneDlaDzieci>.

Zbiory, czyli o co warto wzbogacić szkolną bibliotekę? Książki dotyczące różnorodności społecznej i międzykulturowej

Na rynku jest dostępnych wiele atrakcyjnych, dobrze napisanych książek, które pomagają rozmawiać o różnicach kulturowych i religijnych, o inności i o tolerancji. Wiele z nich można wykorzystać w ramach klubu czytelniczego dla młodszych dzieci lub polecać do samodzielnej lektury. Poniżej prezentujemy przykładowe propozycje lektur dla dzieci i młodzieży, a także pozycje dla nauczycieli i nauczycielek. Więcej pozycji znajduje się na stronie migracje.ceo.org.pl.

Dla dzieci w wieku 5-8 lat:

- ➔ Eliza Piotrowska, *My ludzie*, Warszawa 2014 – **różnorodność kulturowa świata**
- ➔ Tomasz Kwaśniewski, Anna Bedyńska, *Jedno oko na Maroko*, Warszawa 2013 – **inność, różnorodność społeczna**
- ➔ Aleksandra Mizielińska, Daniel Mizieliński, *Mapy. Obrazkowa podróż po lądach, morzach i kulturach świata*, Warszawa 2012 – **kultury różnych krajów świata**

Dla dzieci w wieku 7-12 lat:

- ➔ Gilbert Monique, *Jest wiele wiar: o co pytają dzieci*, Warszawa 2017 – **religie i wyznania**
- ➔ seria *Świat dla dociekliwych*, Wydawnictwo Dwie Siostry (obecnie dostępne książeczki o Japonii, Chinach, Włoszech, Hiszpanii) – **kultury różnych krajów świata**
- ➔ Agnieszka Suchowierska, *Ada, Judytka i zaginiony tatęs*, Warszawa 2017 – **kultura żydowska, różnorodność kulturowa Polski**

Dla młodzieży w wieku 10-15 lat:

- ➔ Sarah Crossan, *Kasieńka*, Warszawa 2015 – **migracja, inność, rodzina**
- ➔ Clémentine Beauvais, *Pasztety, do boju!*, Warszawa 2017 – **stereotypy, inność**

Książki dla dzieci i młodzieży do nauki języka polskiego jako obcego:

- ➔ „Polski krok po kroku Junior. Podręcznik do nauki języka polskiego jako obcego dla dzieci i młodzieży w wieku 10-15 lat”, Wydawca Glossa 2015
- ➔ „Bawimy się w polski 1. Podręcznik do nauki języka polskiego dla dzieci”, Wydawca Wydział Uniwersytetu Śląskiego 2016
- ➔ Seria podręczników i książek do nauki języka polskiego jako obcego zgodnie z podstawą programową, Wydawnictwo Polonijne Centrum Edukacyjne Literka
- ➔ Podręcznik interaktywny „Po polsku po Polsce” z grami i ćwiczeniami edukacyjnymi www.popolskupopolsce.edu.pl

Dla nauczycielek i nauczycieli:

- ➔ publikacja „Migracja, tożsamość, dojrzewanie. Adaptacja kulturowa dzieci i młodzieży z doświadczeniem migracyjnym” pod redakcją Natalii Klorek i Katarzyny Kubin, Fundacja na rzecz Różnorodności Społecznej (FRS), Warszawa 2015: <http://bit.ly/MigracjaTozsamoscDojrzewanie>
- ➔ publikacja „Międzykulturowość w szkole. Poradnik dla nauczycieli i specjalistów” pod redakcją Kingi Białek. ORE, Warszawa 2015: <http://bit.ly/Wielokulturowosc-WpolskiejSzkole>
- ➔ publikacja „Szkoła wielokulturowa – organizacja pracy i metody nauczania” pod redakcją Anny Grudzińskiej i Katarzyny Kubin, FRS, Warszawa 2010: <http://bit.ly/SzkolaWielokulturowa>

Zastanów się

1. Jakie stereotypy pojawiają się w lekturach, które omawiam z młodzieżą? Jakie mam strategie radzenia sobie z nimi?
2. Na czym się skupiam, kiedy rozmawiam z uczniami i uczennicami o kulturach różnych krajów (także Polski): na uproszczonym obrazie kultury czy na jej wewnętrznym zróżnicowaniu? Na zewnętrznych przejawach (zwyczaje, „folklor”) czy na ich wyjaśnianiu i wartościach kultury? Na różnicach czy na podobieństwach?
3. W jakim stopniu wykazuję otwartość na to, by biblioteka była centrum twórczej aktywności szkolnej, a na ile chcę zachować silny związek tego miejsca z czytelnictwem?

Centrum Edukacji Obywatelskiej jest największą polską organizacją pozarządową działającą w sektorze edukacji. Od blisko 25 lat zmieniamy polską szkołę i konsekwentnie pracujemy na rzecz tego, by młodzi ludzie uczyli się mądrzej i ciekawiej, a praca nauczycieli i nauczycielek oraz dyrektorów i dyrektorek była bardziej efektywna i satysfakcjonująca. Wprowadzamy do szkół nowoczesne metody nauczania oraz ocenianie kształtujące. Prowadzimy programy, które pomagają młodym ludziom zrozumieć świat, rozwijają krytyczne myślenie, wiarę we własne możliwości, uczą przedsiębiorczości i odpowiedzialności, zachęcają do angażowania się w życie publiczne i działania na rzecz innych.

Kluczowe wartości CEO:

UCZENIE SIĘ | SZACUNEK | ZAANGAŻOWANIE | WSPÓŁPRACA

Zapraszamy na nasze strony internetowe:

www.ceo.org.pl

www.globalna.ceo.org.pl

www.migracje.ceo.org.pl

Dołącz do nas na Facebooku:

www.facebook.com/fundacjaCEO/

www.facebook.com/edukacjaGlobalnaCEO/

www.facebook.com/rozmawiajmyuchodzacych/

Wersja elektroniczna publikacji jest dostępna na stronie:

www.migracje.ceo.org.pl/content/publikacje

Wydawca: Fundacja Centrum Edukacji Obywatelskiej
ul. Noakowskiego 10, 00-666 Warszawa
www.ceo.org.pl

AUTORKI: Małgorzata Leszko, Malina Baranowska-Janusz, Tetyana Ouerghi, Julia Godorowska

KOORDYNACJA PROJEKTU I REDAKCJA MERYTORYCZNA: Julia Godorowska

REDAKCJA I KOREKTA TEKSTU: Pracownia Języków

PROJEKT GRAFICZNY I SKŁAD: **RZECZ O OBRAZKACH**

Wydanie I, Warszawa 2018

Pakiet ekspercki powstał w ramach projektu „Rozmawiamy o uchodźcach. Moc kultur w szkole” realizowanego przez Centrum Edukacji Obywatelskiej dzięki współfinansowaniu ze środków otrzymanych od Ministerstwa Edukacji Narodowej RP i Polsko-Amerykańskiej Fundacji Wolności w ramach programu Szkoła Ucząca Się. Materiał wyraża wyłącznie poglądy autorek i nie może być utożsamiany z oficjalnym stanowiskiem Ministerstwa Edukacji Narodowej RP i Polsko-Amerykańskiej Fundacji Wolności.

MINISTERSTWO
EDUKACJI
NARODOWEJ

POLSKO-AMERYKAŃSKA
FUNDACJA WOLNOŚCI

ISBN 978-83-66150-17-1

9 788366 150171

